

ΠΡΟΤΥΠΑ ΑΝΔΡΑΓΩΓΙΑΣ (Μέρους Α΄)

Άμεσα προκύπτει ο σοβαρός προβληματισμός: άραγε υπάρχει δυνατότητα ή ενδείκνυται να θέσουμε κάποια **πρότυπα**; Από την αρχέγονη εφαρμοσμένη στη ζωή του ανθρώπου –πολίτου αγωγή, η οποία κατά βάση θεωρείται από τη προσωκρατική περίοδο, αλλά με πρώτο και κύριο φιλόσοφο του βίου **τον Σωκράτη είχε αμφισβητηθεί η άποψη ότι έπρεπε να υπάρχει ένα συγκεκριμένο πρότυπο ανθρώπινου βίου**, που οδηγεί όλους τους ανθρώπους στην απόκτηση αρετών, ώστε να αποκτήσει το καλούμενο «ευ ζην». **Ο ίδιος ο Σωκράτης, όπως μας τον γνωρίζει ο Πλάτωνας, δεν δίδαξε κάποιον απόλυτο τρόπο ζωής.**

Η όλη πορεία της ανδραγωγίας έχει ως σκοπό τη διαμόρφωση του ατόμου σε προσωπικότητα με χαρακτηριστικά της μοναδικότητας. Αυτή η επιζήτηση είναι στην εποχή μας πιο επιτακτική. Από τη γενικότητα περιγραφή του σημερινού περιβάλλοντος, στο οποίο η ανθρώπινη ύπαρξη έχει λάβει την **πρώτιστη αξία**, πρέπει να δεχθούμε, ως **γενική απαίτηση**, ότι **κάθε άτομο έχει κύριο δικαίωμα να αναπτύξει τη δική του προσωπικότητα.** Άρα δόμηση του εαυτού μέσω ετερότητας, χωρίς την προσωπική βούληση του υποκειμένου **δεν είναι νοητή, αλλά και ούτε εφικτή.**

Προκύπτουν, όμως, αμέσως έντονες ενστάσεις και προβληματισμοί. Είναι σε θέση ευθύς εξαρχής το άτομο να προβεί στις ορθές επιλογές; Υπάρχει όριο χειραφέτησης; Η δόμηση θα λάβει υπόψη τις κοινωνικές απαιτήσεις και ποια είναι τα όρια; **Το «ευ ζην» προσδιορίζεται από το ίδιο το άτομο;** Πως θα αντιμετωπισθούν οι εσωτερικές τάσεις και ορμές του υποκειμένου; Οι επιρροές του περιβάλλοντος, που συνεχώς μάλιστα παίρνει νέες μορφές με ρυθμούς, οι οποίοι δεν ταυτίζονται με την προσαρμοστικότητα του ατόμου, πως θα αντιμετωπισθούν;

Μόνο με τα ελάχιστα παραπάνω ερωτηματικά διαπιστώνεται ότι **η ανδραγωγική τέχνη είναι τέχνη υψηλών απαιτήσεων, λεπτών χειρισμών, πολύπλοκων διαδρομών πολυεπίπεδων διαστάσεων και μακρότατου χρόνου.**

Εάν όμως, πρότυπα απολύτως καθορισμένων προδιαγραφών μπορεί να μην είναι αποδεχτά για το σύνολο των ανθρώπων, εντούτοις είναι τελείως αδιανόητο να μιλάμε για δόμηση ατόμου **και να μη υπάρχει ένα σχέδιο βασικών αρχών, που να ορίζει τα όρια ενός ιδεατού χώρου μέσα στον οποίο ενδείκνυται κινηθούν οι δραστηριότητες.** Μη ξεχνάμε ότι και βιολογικά ο άνθρωπος αναπτύσσεται μέσα σε όρια θερμοκρασιακά, κλιματικά, αλλά και βιολογικά. [όποιος αμφιβάλλει ας δει τις τελευταίες μικροβιολογικές του εξετάσεις]. Κανένας άνθρωπος δεν γεννήθηκε πάνω στη Γη και έζησε τελείως μόνος. Ούτε φυσικά και έχει νόημα η ανδραγωγία στον **αναχωρητισμό**, εκεί ισχύουν ιδιαίτερες συνθήκες με άλλο απώτερο σκοπό διαφορετικό από κοινωνικό σκοπό που επιδιώκεται από παιδεία του ανθρώπου-πολίτου.

Κατά καιρούς έχουν χαρακτηριστεί ως έννοιες ευρύτατες, όπως **σπουδαίος, εσθλός, καλός και αγαθός, ιππότης, αριστοκράτης, λεβέντης και λοιπά.** Είναι πολύ δυσχερής ο ακριβής προσδιορισμός του περιεχομένου των παραπάνω εννοιών, αρκετές από αυτές έχουν χάσει την αρχική έννοια, πχ ο αγαθός σήμερα μπορεί να θεωρηθεί και λίγο «βλάκας»!

Η προσωπική μας άποψη είναι να δώσουμε ένα μονολεκτικό ορισμό θα ήμασταν πιο λυσιτελείς αν περιγράφαμε κάποια κύρια χαρακτηριστικά του προτύπου μας. Ας ξεκινήσουμε από μια κλίμακα αναγκών, όπως έχει γίνει αποδεχτή από τους ανθρωπολόγους [Μασλώου]. Οι ανάγκες κατατάσσονται χρονικά σε πέντε βαθμίδες : **Βιοτικές** [επιβίωση, φαγητό, ύπνος], **ασφάλεια, διαίωσιση του είδους**[έρωτας]. Μέχρι εδώ ταυτίζονται όλα τα ζωντανά όντα. Στη συνέχεια έχουμε τις **πνευματικές ανάγκες** που αφορούν τον έλλογο άνθρωπο. **Ανάγκες εκτίμησης, δημιουργικότητας και καλλιτεχνικής δημιουργίας.** Φυσικά στην ύψιστη βαθμίδα πρέπει να συμπεριλάβουμε και την **διαμόρφωση ατόμων- προσώπων με την ανδραγωγική τέχνη.**

Μακάρι να βλέπαμε τον άνθρωπο, ως το ύψιστο έργο τέχνης. Όπως πραγματικά πρέπει να είναι! Άρα, ο άνθρωπος σε κάποιο βαθμό πρέπει να καλύπτει όλες τις ανάγκες για να νοιώθει **πληρότητα.** Δυστυχώς εκ φύσεως αισθάνεται τις κατώτερες ανάγκες πιο έντονα από ότι τις ανώτερες. Αλλά οι κατώτερες με την σειρά τους φθάνουν στον κορεσμό πιο γρήγορα. Εκείνες που όταν καλυφθούν διαρκούν επί μακρόν είναι οι **ανώτερες ανάγκες.** Πχ, όταν πεινάμε και φάμε τότε παύει να έχουμε όρεξη για φαγητό μέχρι να χωνέψουμε. **Η πνευματική δημιουργία δεν χορταίνεται σχεδόν ποτέ.**

Τελικά, θα λέγαμε ότι **ο άνθρωπος νοιώθει άνετα, όταν έχει καλύψει σε βασικό βαθμό όλες τις ανάγκες.** Όμως, όταν το μέτρο, που δεν είναι το ίδιο για όλους, ξεπεραστεί τότε υπάρχει μια πρώτη αντίδραση του οργανισμού [όταν φάμε περισσότερο νοιώθουμε «βάρος» στο στομάχι]. Το ίδιο συμβαίνει για τις ανάγκες που προκαλούνται από εξωτερικά ερεθίσματα τα οποία ενασκούν επάνω μας, τις

περισσότερες φορές εσκεμμένα παράγοντες του περιβάλλοντος για ίδιους σκοπούς. Ας σκεφθούμε πόσοι καθημερινά πέφτουμε θύματα της λεγόμενης **διαφήμισης**.

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να σταθούμε στο θέμα της **ανάγκης για ασφάλεια**. Ενώ αρχικά αφορούσε μόνο σε θέματα προστασίας από τους φοβερούς κινδύνους που επιφυλάσσει το φυσικό περιβάλλον [σεισμοί, κατακλυσμοί, χιονιάδες, θύελλες κλπ.] Κίνδυνοι από άγρια ζώα και άγνωστα φαινόμενα, τα οποία τις περισσότερες φορές δαιμονοποιήθηκαν από τους ανθρώπους για εξευμενισμό τους. Θεωρήθηκαν, ορθότατα, ως κρίσιμες απειλές οι διαθέσεις αντιπάλων για κατάκτηση των αγαθών, είτε σε κλίμακα ατόμων, αλλά και σε κλίμακες μεγαλύτερες, οικογένεια, φυλή, κράτος, έθνος, συμμαχιών κλπ. Παραδείγματα μας παρέχει σε άπειρο αριθμό η απλή ανάγνωση της καταγεγραμμένης ιστορίας.

Ίσως, τα περιστατικά της καθημερινότητας είναι ασύλληπτα σε αριθμό. Δεν πρέπει να ξεχνάμε τον παμμέγιστο κίνδυνο της εποχής μας. **Αναφέρομαι στον όλεθρο που μας επιφυλάσσει η δυνατότητα να καταστρέψει ο άνθρωπος, όχι μια φορά αλλά δεκάδες φορές, τον πλανήτη μας με τα υπάρχοντα και μόνο πυρηνικά όπλα στη κατοχή των πυρηνικών Δυνάμεων, όπως αποκαλούνται.** Ο πυρηνικός όλεθρος μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ φάνηκε ότι, ίσως, να είναι λιγότερο απειλητικός! Δεν παύει όμως να υπάρχει και πρέπει δυστυχώς να μη τον υποβαθμίζουμε. Εξάλλου το σημερινό παγκόσμιο περιβάλλον μόνο ειρηνικό δεν είναι!!

Κανένας μας, όμως, δεν μπορεί να αρνηθεί ότι **ο σημερινός «πολιτισμένος» άνθρωπος μόνο ασφαλής δεν αισθάνεται.** Δεν αναφέρουμε φυσικά στο άγχος της έλλειψης χρόνου, λόγω του υψηλού ρυθμού εξελίξεως των θεμάτων με ταυτόχρονη πολυποικιλότητα και πρωτοφανή και ασύλληπτη στο ανθρώπινο νου πολυπλοκότητα. Σε κάθε συζήτηση και όχι για μια φορά μόνο ακούμε και λέμε «δεν έχω χρόνο», «δεν προλαβαίνω», «είμαι πνιγμένος» κλπ. και **το άγχος έχει ξεχειλίσει σε όλους μας.** Πέραν από αυτό το άγχος ένα άλλο, πιο οδυνηρό, είναι το άγχος, που προκαλείται από την **απροσδιοριστία των εξελίξεων** και το απρόοπτο των καταστάσεων, σε συνδυασμό με την **ατομική μας αδυναμία να αλλάξουμε τον ρου των εξελίξεων** προς την κατεύθυνση των ευνοϊκών για εμάς αποτελεσμάτων.

Σχεδόν, **όλα τα κελύφη ασφάλειάς μας είναι δυστυχώς διάτρητα.** Και το εγγύς περιβάλλον αλλά και το ξεμακρυσμένο. Γι' αυτό το ρόλο έχουν δημιουργηθεί η **οικογένεια, η κοινωνία, η πόλη, η πατρίδα, οι φίλοι και οι συγγενείς, οι σύμμαχοι** κλπ. τώρα όμως ο εγωτισμός τα έχει αλλοιώσει, αν δεν τα έχει μηδενίσει σε αρκετές περιπτώσεις. Η **οικογένεια** από πολύ νωρίς μετασχηματίζεται με νέες πιο χαλαρές συνοχές. Η **κοινωνία** μετασχηματίστηκε σε «**μαζική**» **κοινωνία**. Αυτό μάλλον σημαίνει ότι δεν είναι πια κοινωνία, αλλά ένα συνονθύλευμα ατόμων που δεν αισθάνονται ότι ανήκουν σε ένα σύνολο με ιδιότητες πιο γόνιμες από τα μεμονωμένα άτομα που δρουν απλά κατά βούληση. Οι πόλεις γίγαντες πλέον έγιναν «**μη τόποι**» για μη πούμε δυστοπίες! Ο άνθρωπος στην πόλη ζει, όταν έχει την αίσθηση ότι ανήκει στο σύνολο και ότι βρίσκεται σε κάποιο τόπο. **Μέσα στη μεγαλούπολη γίνεται απλά ένας αριθμός.**

Τέλος οι φίλοι γίνανε εφήμεροι «**συνεργάτες**» για επιδίωξη γρήγορου κέρδους, χωρίς φυσικά στην επιλογή τους λαμβάνονται υπόψη τα απαραίτητα χαρίσματα, είτε ηθικά λέγονται είτε συναισθηματικά, αλλά μόνον **επιτηδειότητες** για παραγωγή ταχύτατου αποτελέσματος περιστασιακά, και στη συνέχεια οι δεσμοί καταλύονται και χάνονται εκεί από όπου ξεκίνησαν, δηλαδή στο μηδέν. Άρα απόλυτα φυσικά χάθηκε κάθε ίχνος **εμπιστοσύνης** προς το περιβάλλον και ειδικά το ανθρώπινο, το άτομο νοιώθει τελείως μόνο και αίοιο. Και είναι αναμενόμενο οι φορτίσεις από το βάρος των εξωτερικών δράσεων να ξεπερνούν τα όρια αντοχής των εσωτερικών αντιστάσεων του οργανισμού, οπότε λογικά οδηγούμαστε σε μια κατάσταση υπερφόρτισης και ανισορροπίας, ήτοι έλλειψης αρμονίας! Αυτό σημαίνει ότι **μπαίνουμε στη φάση της δυσφορίας στην αρχή, στη συνέχεια του άγχους και μετέπειτα σταδιακά, άλλοτε γρήγορα και άλλοτε πιο γρήγορα, στο χώρο του φόβου και γιατί όχι στην κατάθλιψη και τον τρόμο.**

Η τελευταία **οικονομική παγκόσμια κρίση**, που ήταν φυσικό να εκδηλωθεί πιο έντονα στο πιο κρίσιμο από τα αδύναμα σημεία του όλου διεθνούς συστήματος, δηλαδή στη Χώρα μας. Το πρόβλημα μόνο όσοι εφάρμοζαν τη μέθοδο της στρουθοκαμήλου δεν ήθελαν να το ιδούν, όπως και εκείνοι που και τώρα ακόμη προσβλέπουν οφέλη από κατάρρευσή μας ή οι ανεγκέφαλοι που πιστεύουν σε νεωτερικά ξόρκια και επεμβάσεις μεταφυσικών δυνάμεων.

Το χειρότερο δεν είναι ότι προέκυψε η κρίση, αλλά **το ότι δεν ήταν ίσως δεν είναι ακόμη προετοιμασμένη η κοινωνία μας για κάποιο τέτοιο ενδεχόμενο.** Ακόμη χειρότερο είναι ότι τα άτομα δεν έχουν καμιά εσωτερική δύναμη να υποφέρουν μια τέτοια υπερφόρτιση. Και η όποια πιθανή εσωτερική δύναμη αντίδρασης έχει πάρει δυστυχώς αρνητικό πρόσημο. Στρέφουμε τα πάντα στους άλλους. Σε εκείνους που θεωρούμε ότι έχουν την όλη ευθύνη του καταντήματός μας. Και ζητάμε μόνο από αυτούς

να ενεργήσουν, ενώ εμείς μόνο τη διάγνωση έχουμε υποχρέωση. **Το πρόβλημα, όμως, είναι και δικό μας.**

Πρέπει να το παραδεχθούμε είμαστε όλοι μας ένα μέρος, είτε θετικό είτε αρνητικό του όλου κοινωνικού συνόλου. Ο καθένας μας έχει το δικό του μερίδιο, ήτοι το μερτικό του, που σημαίνει ένα κομμάτι μοιρασιάς ή νομής, το παλιό, αν θέλετε, τη «μοίρα» του. **Έχει τη δική του συμμετοχή τόσο στα θετικά [απολαβές], αλλά και στα αρνητικά [ευθύνες].** Αλλιώς δεν γίνεται. Οι άλλοι να παρέχουν και εγώ να απολαμβάνω. Και αν θέλω να μη απολαμβάνουν μόνο οι «επίλεκτοι» άλλοι [δηλαδή αυτοί που αποκαλούμε κοινώς λαμόγια, ήτοι τυχάρπαστοι και απατεώνες] μόνο μια λογική λύση υπάρχει. Με δεδομένη την αδυναμία μου ως μεμονωμένο άτομο να αλλάξω [υποτίθεται ότι εγώ είμαι πρώτα- πρώτα σωστός σε όλα μου, μάλλον απίθανη περίπτωση] να αλλάξω όλη την κοινωνία και μάλιστα μονομιάς, δηλαδή κατά μαγικό τρόπο, τότε απομένει να **συνεργασθώ με εκείνους που πρεσβεύουν, αλλά και πράττουν κατά τον ίδιο τρόπο τον δικό μου.**

Από αυτή την ανάγκη προκύπτουν κάποιες σοβαρές υποχρεώσεις, ο οποίες είναι τόσο καιρίες, ώστε πρέπει να εκλαμβάνονται, ως **καθήκοντα**, δηλαδή όχι απλές κατηγορηματικές επιταγές αλλά **άκαμπτα και αμείλικτα καθήκοντα**. Πρέπει, όμως, να πειστούμε εμείς για «**το ιερόν**» του σκοπού μας, **αλλά και για το ότι είναι εφικτό**. Το να πεισθούμε προϋποθέτει ότι αναγνωρίζουμε ως πρώτη αξία την ύπαρξη μιας υγιούς κοινωνίας. Αυτό και αν ακόμη φαίνεται απόλυτα λογικό και απαραίτητο εντούτοις, όμως, απαιτείται να το πιστέψουμε ως **απόλυτη αξία**. Και όντως είναι **πρώτιστη αξία η ύπαρξη κοινωνίας αρμονικής και γόνιμης**. Όπως στη ζωή του ανθρώπου, ως άτομο, η ύπαρξή του αυτή καθαυτή είναι η **μέγιστη αξία**, από την οποία απορρέουν όλα τα υπόλοιπα αγαθά και αξιολογούνται ιεραρχικά οι ανάγκες του.

Κοντολογίς, για τον κοινωνικό βίο, η **ύπαρξη υγιούς κοινωνίας συνιστά απόλυτα πρώτη αυταξία**.

(Συνέχεια στο επόμενο)

Δημήτρης Μπάκας
07 Ιουν. 2024